

BİRKAÇ ANKARA KÖYÜNDE AİLENİN ŞEKLİ VE YAPISI ÜZERİNDE ARAŞTIRMA

Yazan
Cavit Oral

Genç meslekdaşlarımızdan Dr. İbrahim Yasa'nın hocalık yaptığı «Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü», Türk sosyoloji âlemi için çok şeyler vaatmektedir. Yarınki genç Türk sosyoloğlarına bazı şartlara dikkat etmek ve kültür merkezleriyle beslenmek kaydı ile hazırlanma ocağı olabilecek olan bu müessese mensuplarından Cavit Oral'ın bize gönderdiği monografiyi memnuniyetle nesrederken maddî ve manevî yokluklar içinde bu bilgi ocağında çalışan içtimaiyat mensuplarını tebrik ederiz. Sahifelerimiz, onların araştırmalarına daima açık bulundurulacaktır.

Köyde ailenin şekil ve yapısı, üzerinde durulmağa değer bir mevzudur. Her şeyi ile kendine mahsus orijinaliteler saklıyan köy, ailenin şekil ve yapısı üzerinde de kendisine mahsus hususiyetler gösterir. Bu yazıda köyde ailenin şekli ve yapısı üzerindeki bazı değişimlerden ve bu değişimleri gerektiren faktörlerden bahsedilecektir. Meyzu araştırılırken verilen hükümlerin müşahhas hâdiselere ve istatistiklere dayanmasına ayrıca dikkat ettik. Hükümleri daha çok mahallileştirebilmek için dört köy hakkındaki bilgilerden faydalandık (1).

I. — Bütün canlı varlıkların şekil ve yapılarını değiştiren onlara yepyeni karakterler veren onun bulunduğu fiziki şartlardır. Biz de araştıracağımız köyde ailenin şekil ve yapılarında göz önünde bu-

(1) Bu dört köy, Hasanoğlan, İbi, Siyetli ve Adiloba köyleridir. Hasanoğlan köyüne ait olan rakamların bir kısmı, Muallim Dr. İbrahim Bey'in notlarından çıkarılmıştır. İbi köyünün aile vaziyeti bakımından tetkikini biz yaptık. Siyetli ve Adiloba köyüne ait olan rakamları da S. E. in «İçtimai Yapı Araştırmaları» adlı kitabından aldık.

ıunduracağımız tek faktör, bu olacaktır. Zaten denilebilir ki, bugün sosyal ekonomik, bir dereceye kadar kültürel olan hâdiselerin ilk basamakları o yerin fiziki olan şartlarına bağlanır, ona göre çok veya az tesirli olurlar. Bunun için biz de pek tabii olarak Hasanoğlan, İbi köyü, Siyetli ve Adiloba köylerinin aile şekil ve yapısını incelerken, köylerin yurdumuz üzerindeki yerini, çevresinin hususiyetlerini iyice tanımamız gerekmektedir. Elimizde bulunan materyellerden faydalanarak ikisi bir, biri ayrı, biri de ayrı hususiyetler gösteren üç tip köyün aile şekil ve yapısının ne suretle değiştiğini belirtmeden önce o köylerin aile şekil ve yapısı ile ilgili taraflarını sonra da değişmesinde tesiri görülen diğer faktörleri belirteceğiz.

Hasanoğlan:

Hasanoğlan köyü, Ankara-Kayseri demiryolu üzerindedir. Köy, son yirmi beş yıl içerisinde gündün güne çeşitli hâdiselere sahne olmaktadır. Bunun tek sebebi, Ankara-Kayseri demiryolunun geçmesi, bununla birlikte kendisine 32 kilometre uzaklıkta bulunan Ankaranın başşehir olmasıdır. Bir de çevrede bazı fabrikaların kurulması, en son da Köy Enstitüsünün açılması söylenebilir. Bu hâdiselerin bulunduğu yerde olan Hasanoğlan, sosyal hayatını değiştirmek zorunda kalmıştır. Önceleri köylünün çalışma alanları, geçimini temin için çalkandığı yer, köy sınırı içinde olmaktaydı. Bugün bu vaziyet değişmiştir.

Köyün dışarı çıkardığı mahsullerin çoğu üzümdür. Köylüler duvarcılık ta yaparlar. Bunları kolaylıkla Ankaraya ve Köy Enstitüsüne satarlar. Şüphesiz ki, burada Hasanoğlan köyü, bu vaziyetini almasını fiziki ve sosyal çevrenin verdiği kolaylıklara borçludur. Bu çevrelerle ilgisi bulunan köylülerin görgüleri çoğalmakta, görüşleri gelişme halinde olduğunu düşünürsek, o sosyal varlıklarda ne gibi ilerleyişler elde edileceği kolaylıkla anlaşılabilir.

İbi köyü:

İbi köyü, Samsun iline bağlı Lâdik ilçesinin bir köyüdür. Lâdigin yedi kilometre şimalinde Amasya-Samsun tren yolu üzerindeki Lâdik istasyonuna 7 kilometre uzaklıktadır. Lâdik istasyonu ile Lâdik kazası arasında şimalden cenuba doğru uzanan şosenin orta yerine düşer. Köyün şoseye uzaklığı bir kilometre kadardır.

Bazı ailelerin geçimi ziraate, bazılarınıninki de hayvancılığa dayanmaktadır. Turhalda şeker fabrikasının açılmasıyla İbi köyünün ziraati pancarcılığa (pancar ziraatine) doğru kaymaktadır. Pancar ziraati yüzünden yalnız İbi köyünün değil, o çevrelerdeki bütün köy-

lülerin belini doğrulttukları söylenmektedir. Hele tren yolu istasyonuna 7 Km.lik bir şosenin bulunması işlerini büsbütün kolaylaştırmıştır. Sonra 5 Km. uzaklıkta olan Akpınar Köy Enstitüsü, İbi Köylülerinin yağ, süt peynir gibi ürünlerini satmak için bir pazar halindedir.

Adiloba ve Siyetli köyleri:

Adiloba Köyü (1) Manisanın kuzeyindeki dalgasız düpdüz uzanan ovanın şimal doğusu bölümünün aşağı yukarı orta yerindedir.

Manisa ile her gün temastadır. Köyle kasaba arasında her gün şahsî otomobiller işler. Ekonomik faaliyet ilerlemiş, kara sbandan pulluğa çoktan geçmiş bir köydür. Aynı kasabanın bir köyü olan Siyetli ise, kasabaya daha uzak, gidiş geliş daha az, ekonomik faaliyetler daha geri, toprağı daha az verimli, görgüleri Adiloba'ya göre daha az olan bir köydür. İleride ailelerinin şekil ve yapılarının karşılaştırmalarını yaparken köylerin bu umumî vaziyetlerini hatırlamamız gerekecektir.

II. — Şimdi örnek olarak Hasanoğlan'ı ele alalım.

Eskiden geçimi sadece toprağı ve ehli hayvanlarının mahsullerine bağı olan Hasanoğlan aileleri kendilerini geçindirecek başka bir sanayi müessesesi veya başka bir çalışma alanı bulamayınca baba evinde anasının, babasının, kardeşlerinin bazan da teyze, hala v.s. gibi yakın akrabalarının yanında gün geçirmek zorunda kalırdı; böylece aile içindeki aile âzasının sayısı 25-30 bazan da daha fazla olabilirdi. O zaman yeni evlenmiş olan çiftler de babalarının yanında çok zamanlar ev içerisinde darlığından, yetişkin oğlan ve kız kardeşler, küçük bir odanın içerisinde sıkışır kalırlar; başka bir yere «eve» ayrılmak isteseler kendilerini geçindirmek için ne arazi ne de —dışa kapalı bir köyde (1)— para bulmak imkânını bulabiliyorlardı. Bunun için de ailenin kesafeti daima kabarık olarak kalırdı. Çiftlerin başka bir eve ayrılarak serbest yaşamaları ancak evlerinin (ailenin) reisi olan babanın ölmesiyle mümkün olur, o zaman gelinceye kadar bu şekil devam ederdi. Çok zaman da gençler bu hayatlarından memnun olmazlar, hele yeni evlenmiş olanlar birbirleriyle daha yakından kaynaşamazlar, kendilerini bir bütün halinde göremezler; ana babalarının ve kardeşlerinin, eltilerinin yanında bir çekingenlik duyarlar. Böyle bir aileye, Hasanoğlan Köyünde, bundan

(1) Bk. S. B.: İçtimai Yapı Araştırmaları, Sf. 59-60.

(1) Dışa kapalı köy, büyük merkezlerle, anayollarla gidiş-gelişi olmıyan köy.

40 sene kadar (2) evvelki (Osman ağa) adıyla tanınan bir kimsenin reisliği altındaki aileyi örnek olarak gösterebiliriz. Aile âzasının sayısı (26) yı buluyordu.

	Osman ağa	—	Karısı
Çocukları:	İsmet	—	Karısı
	İbrahim	—	Karısı
	Satılmış	—	Karısı
	Mustafa	—	Karısı
	Ömer	—	Karısı

Bunlardan İsmet, İbrahim ve Satiye'den başkasının da çocukları vardı.

Satılmış'ın çocukları: Raşit, Bedriye, Mihriban, Mustafanın çocukları: Hacı, Mehmet, Fatma, Saffet (kızı); Ömer'in çocukları: Azime, Halime, Kadın, Fatma, Rıza Muzaffer.

Bu 26 kişilik ailede, herkes Osman Ağanın emri altındaydı; Ondan izinsiz hiç kimse hareket edemezdi; sabah olunca herkese belli bir iş verir, onlar işi yapmakta mesul idiler. Çok zaman bu kadar fazla efrada iş bulmak ta güçtü. Bunların bu vaziyette olamayacağını, oğullarının da ayrılıp serbest yuva kuracağını düşünen Osman Ağa, daha sağ iken oğullarına barınacak yer aramaya, bazı mühim eksikliklerini gidermeye başlamıştı. Osman Ağa ölünce vasiyeti üzerine ev üçüncü oğlu Satılmış'a kaldı. Satılmış'ın diğer kardeşleri başka eve ayrıldılar. Bu suretle 26 kişilik bir yapıya sahip olan aile, Satılmış, Karısı üç çocukları ile birlikte 5 kişiye inmişti. (Unutmamalı ki bu bölünme baba ölünce birdenbire olmamıştır. Önce büyük kardeş, sonra diğerleri sıra ile ayrıldılar). Satılmış'ın sonradan Şemsi, Nur, Müzeyyen, Kâzım, Talât, Emine adlı 5 çocuğu olmuş; aile efradı sayısı tekrar artarak (10) a yükseliyor. Satılmış'ın ölümüyle de Kâzım, Talât, Raşit üçü de ayrı ayrı evlere ayrılmışlardır. Baba evinde Kâzım kaldı; bugün evlidir; çocuğu yoktur.

Burada görülüyor ki, bundan 40 sene kadar evvel 26 kişilik bir ailede bugün bir aile bile diyemeyeceğimiz yalnız karı-kocalı bir yapı kalmıştır. Burada aile şeklinin —yâni mürekkeb aileden, basit aileye doğru bir inme— aile yapılarının, yani çok âzalı bir yapıdan az âzalı bir yapıya doğru geçiş, sırf ailenin iş elemanlarının fazlalaşması, yapılacak işlerin sayıya göre yeter derecede olmaması ile aile içerisinde bir kalabalığın tesiri ve bütün uzuvların istenilen gönül rahatlığına kavuşmamalarıdır.

— Arkası var —